پښتو !

ستا میني بوداپیست ته بوتلم

(سفرنامه)

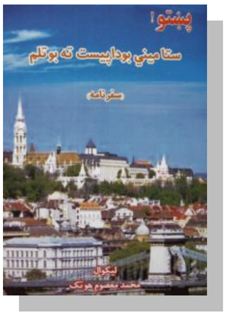

لیکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مازيګر و، چي داروانښاد خواجه محمد ؒ فيض ؒ دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعالاسونه پورته کړل اودسيدجمال الدين افغاني له مسجدڅخه راووتو. خلګ غولۍ غولۍ کېدل. ټاکل سوې وه دنيويارک په لانګ آيلينډ کي به په هغه مېلمستياکي ګډون کوو ، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وطنوال فيض الرحمن له خواجوړه سوي. اصلاً موږد علامه رشاد په ملګرتياله ويرجينيا څخه دهمدې مېلمستياله پاره رارهي سوي و،چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلګوپه ګڼه ګونه کي ډاکټرتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل: ؒ ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې. ؒ ماورتــه ښه کړه اوځان مي د ډاکټرخوا ته ورساوه. لانګ آيلينډ ته مودتګ په لارکي له يوې خوا او بلي خواښه تودبانډاروکړاودهغه په ترڅ کي يې راته دپټې خزانې ديوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووېويل چي دانسخه په هنګري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وويل : دپټې خزانې ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده ، هرڅوک چي په دې باب څه واوري ، ترماپوري يې رارسوي. ددنياعجب نظام دئ .چاته له نيکه ګانوڅخه باغونه وجايدادونه وخزانې پاته سي ، چاته شخړې و بدۍ وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونوڅخه بدۍ نه دي راپاته ، خو خزانه ! راپاته ده. داخزانه پټه ده ، له جنجاله ډکه ده ، څوک ورته د شک وترديدپه سترګه ګوري ، په خزانوکي يې نه شميري ، سره زرېي نه ګڼي ، وايي کوټ په ګډ سوي دي ، .... زه دنيکونوخزانې کله کله په جنجالوکي ښکېل کړی يم . داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده ، خوچي رشتياسي په عامه شتمنيوکي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راګرزي هغه داده چي داخزانه که زردي ، که کوټ. دبل چايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ؟ ماخودنورو په خزانوکي دلاسوهني حق هیڅکله هم ځان ته نه دئ ورکړی. هرڅوک پوه سه ، خپلي خزاني یې.

زه پټه خزانه درښیم ، هغه کتاب چي دتاریخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دئ. پټه خزانه زما دمشرنیکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ ـ ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوي ده ، داروانښاعلامه عبدالحي حبیبي (۱۲۸۹ـ۱۳۶۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلووروسته یې مخالفین اوموافقین موندلي دي. په تایید اوتردیدکي یې کتابونه لیکل سوي دي اوزه هم دخانداني روایتو او ځینومجبوریتوپه حکم ددغه اوږده خوجنجالي جریان دیوه برخه وال په توګه پاته سوی یم. ماهم دپټي خزانې په باب لیکني کړي دي اودپوخ کانې په نامه مي یوکتابګوټی هم په ۱۹۹۲ع کال لیکلی اوله کاناډا څخه خپورکړی دئ. دپټي خزانې په برخه کي زمادریغ له هماغه اول پیل څخه دنوروله دریځونو سره توپیردرلوداولري یې. زه هیڅکله پټي خزانې ته دیوه مقدس کتاب په سترګه نه ګورم ، چي خبري کول اوکره کول دي یې یوه لویه ګناه وي. زه پټه خزانه دپښتوژبې اوادبیاتو د پخواني تاریخ یوه کړۍ بولم ، نه ټول تاریخ. دنقداوکره کتني وړیې بولم اودناسمو روایتولرونکي ګڼم. زه دپټي خزانې په نامه دیوه کتاب دموجودیت مدافع یم ، چي زموږپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوی و ،نه دهغي دمحتویاتوعام وتام دفاع کوونکی. زه داخبره له امکانه لیري نه ګڼم چي په پټه خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکوله خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نورو ډېروتاریخي او ادبي متونوکي چي ددغه رازلاسوهنوخورازیات مثالونه سته ، په پټه خزانه کي به هم وي. لکه په نوروتاریخي متونوکي چي ناسم روایتونه سته ، په پټه خزانه کي به هم وي. زه دپښتنانه اوپښتو ژوند هیڅکله له پټي خزانې سره تړلی نه بولم. پټه خزانه دپښتویومهم کتاب دئ خو پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپښتانه له پتې خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خوارېه ادبيات يې درلودل اولري به يې . ددغه شان دريغ په درلودلو سره مې هروخت تلوسه وي چې که ددې اثريوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې يواړخ له خرخښې ووزي اود پښتو اوادبياتو تاريخ ليکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هيله او اميد باندې زماليري اونږدې دوستان خبرهم دي . دوی چې هروخت دپټې خزانې په باب په کوم باوري يانا باوره انکشاف باندې خبرسوي دي ، ماته يې حال راکړئ دئ . زه يې په جريان خبرکړې يم . ښه دا خبره به پرهمدې ځای پرېږدم.

خبره لانګ آيلينډ ته دمېلمستيا په باب وه خوزماڅخه پربله ولاړه . مېلمستياتېره سوه . په هغه وخت کې په افغانستان کې دطالبانو واکمني وه ،استاد(رح)دطالبانودراتګ اوموفقيت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتګ وړاندې يې د افغانستان دتجزيه کېدلو خطرات بيان کړل اودځوانانوپوښتنوته يې جوابونه وويل . زه په نيويارک کې ترڅو ورځوتم کېدلو وروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی ديدن و) . په کاناډا کې مې څووروځې وروسته دډاکټر حبيب الله حبيبي له خوادا ايميل له لارې ځينې ليکونه اويادونې ترلاسه کړلې (۲۵سپتمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکې يې راته ليکلي وه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:
دادي دډاکټرکاتوناهغه موادچي په انټرنیټ کي یې خپاره کړي دي او دغه رازهغه دوه ایمیله چي ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي(Lea) یا(Lea2) دئ.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چي زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمي سره راوړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for Europan orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

ګران استراګون ،

ددغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نږدې یوه پېړۍ کیږي ، چي پوره څرګند دئ.

یوازنی مشکل دادئ چي نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، دچنګیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ. داکاپي دمغولو دپټ تاریخ په نامه یاده سوې ده. ځوک چي له دغه کلکسیون سره بلد نه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي. ما د یوڅرک له مخي هغه وموندله . دهنګري ښومشهورختیځ پوهانو او مورخینوزماپاملرنه هغه لورته ورواړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.
This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

ګرانه متین جانه او ګران ورور لوګري،
زه باید ستاسي ترغوږه دورسوم ،چي د پټي خزانې یوه ښکلې پخوانۍ نسخه د هنګري د علوموا کاډیمۍ د ختیځو نسخو په کلکسیون کي سته .دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده . هرڅوک که یې غواړي ووینې ، خدای دې راولي . زه به دفوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه وکړم.
دانسخه د پروفیسروېمبري له کلکلسیون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي یې کتابتون ته بخښلې و. زه تاسي ټولو ته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش ـ هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو د دپښتوژبنیوآساروله جعل کولوسره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea,
I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:
Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بوداپست کي دعلوماکاډیمی، سانتازولتان ته ایمیل وکیښ
اوراته وویل سوه چي په هغه ځای کي دغه رازکتاب نسته.

دادئ دهغوی دتیلفون نمبراوتاسي کولای سئ تیلفون وروکړئ:
(۱) ۳۰۲_۰۴۵۲

که موغوښتل لیک ورولیږئ ، دایي پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea2
Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه:

ګرانه ابو سيد ،

لکه څرنګه چي مي وعده کړې وه دپټي خزانې کتلاک اوفوندې داسي دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته درمعلومه ده. دروزويلټ په کوڅه کي مرکزي ودانۍ.
زه بخښنه غواړم چي هنګري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او زماپه ايميل کي هنګري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر مانښه ليکئ. ما له ښاغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيځ پوه دئ اونه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوڅا را څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته ؟ او ما ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای سي. په څېړنه کي دي برى غواړم. زه هررازمرسته درسره کولای سم خو په دې مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم اوافغانان خبروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn’t examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin (“Lea”)

ترجمه:

ګرانه سور سهاک،

دا نسخه پروفیسرو یمبري پخپل لاس د هنګري د علومو اکاډیمۍ ته په ۱۸۸۵ کي بخښل سوې وه. ده د هرات له یعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه.

ما دا نسخه څو کاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مي ونسو ای کتلای. ما ته بشپړه ښکاره سوه. دا نسخه له نورو فارسي نسخو سره ده او دا تلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مو نورو معلوماتو ته اړتیاوي، زه مو په خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکټر نسرین (لي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Dr. Habibi,
This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.
Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours
Dr. Katona

ترجمه:

ګرانه ډاکټرحبیبي،
اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکوته ورو پېژندل سي . یوې مجلې ماته دویمبري دخطي کلکسیون ددریونسخودمعرفي کولوپه باب دیوې مقالې فرمایش راکړ. دپټې خزانې دمعرفۍ اود نومورې مقالې ترخپرېدووروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه یاتبصرې دانټرنیټ له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرودپوستې له لاري درواستوم . مهرباني وکړئ ، راته ولیکئ چي پروفیسرحبیبي لومړۍ نسخه څرنګه اوڅه رازوموندله ؟

په درنښت
ډاکټرکاتونا

****

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامعلومات راته ترلوستلووروسته ډېرډاډمن ښکاره نه سول ، نېخه چي ولي؟ خود سباورځي دخبرني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ،چي ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بوداپست ته يوسفروکړم . په همدې چورتونوکي وم ،چي ددعوت خپروني په وېبپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲= ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي د اجمل مقصودي په قلم په انګليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چي سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers!) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنګري کي دبوداپست دعلوموا کاډيمۍ دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپټې خزانې ديوې نسخې خبره ياده سوې وه اومنبع يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبوداپست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د۲۰۰۳ع کال دنومبرپر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت وېبپاڼي په دغه مقاله کي ويل سوي وه چي دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چي:

مجارختيځپوه اوسياح ،ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و. تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوخومياشتي يې دآسيا په وچودښتو کي له درويشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېداوخيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخارا له لاري سمرقندته ورسېد. هورې اميروربانددي بدګومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ،خودی ترازموينبت بريالی ووت اواميرنه يوازي لـه" رشيدافندي" څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خوښ سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړ او هورې له درویشانو څخه بېل سو. په هرات کې یې له یعقوبخان سره

وکتل او هغه ورته د پټې خزانې نسخه ورکړه. تر دې وروسته ، ارمین ویمبري په یوه قافله کې تهران ته ستون سو او په پای کې د ۱۸۶۴ کال په مارچ کې د تریبیزوند او ارض روم له لارې قسطنطنیې ته ورسېد.

*****

د دې مقالې د اوروستۍ برخه راته نوې وه او دې خبرې مې بیا بوداپست ته د سفر اراده ټینګه کړه.

په لویدیځو هیوادو کې چې څوک ژوندکوي ، هغوی ته د دې ځایو سرګردانه ژوند معلوم دئ،چې د چاپوه تربلې نه رسیږي. زما د بوداپست سفرهم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کې زما پخواني اشنا ښاغلي عبدالعلي رسول زاده د سویډن د مالمو په ښار کې د(مورنۍ ژبې پښتو کنفرانس) په غونډو کې د ګډون بلنه راکړه او راڅخه وېې غوښتل چې په دغه غونډه کې د افغانستان کې د ښوونې او روزنې د تاریخچې او هم یې پر څنګ د کورسو د ښوونکو د ځینو ستونزو په باب ورته ورغږېږم . ورسره "ښه" مې کړه او د امې بوداپست ته د سفر یوه موقع هم وګڼله . له ځان سره مې وپتېیله چې د کنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم . د ۲۰۰۷ع کال د اپریل په پای کې د سویډن د مالمو ښار ته ورسېدم . ټا کل سوې وه چې کنفرانس د همدې میاشتې پر ۲۰ـ۲۱ ورځو جوړسي . په دغه ښار کې زما موراو منځوی وروره م اوسي . له هغوی سره مې هم له څو کلو نو وروسته ولیدل . او پر څنګ مې په ټاکلو ورځو کې د کنفرانس په غونډو کې برخه واخیستله . په دې غونډو کې زما ګډون د افغاني برخه والوله خوا مثبت وبلل سو ، چې طبیعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سویډن په جنوب کې یو کوچنی ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي دسکانیا(Scania) په ایالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د۲۰۰۶ع کال داحصائیې له مخي په سلوکي شپږویشت مهاجرین (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، یوګوسلاویې ،ډنمارک،عراق،پولینډ،بوزنیا ، ترکیې، چیلي، ایران ،سربیا ،هنداونوروهیوادوڅخه مهاجرین رامات دي . وایي چي د مالموپه ښاریوسل واویاتوکمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کمیونیټي یې د یادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجرد کندهار ښاردبابیانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغانانودوې فعالي اتحادیې سته. دیوې اتحادیې مشرتوب یې دحبیب الله غمخور پرغاړه ده. غمخوردروزګان ولایت څخه راغلی مهاجردئ. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اولیکني په افغاني ویبپاڼوکي خپروي . زمااشنادئ اویورازاخلاص راته ښکندوي.

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښولو لیکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبوداپست دسفرپروژه رامخته کړه . موږ افغانانوته دي خدای خیرراپېښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې پروګرامي راسره ملګرې وي . دسفراراده کووخوپلان ورته نه تړو. دلته خوچې څوک سفرکوي ، دسفرورځ ، په ټاکلي ځای کي دهوټل ريزرويشن، هورې دهري ورځې مشخص پروګرام ټول ديوه ټاکلي پلان له مخي سره تنظيم کړې. خوداډول انتظام ته دپښتانه رسېدل ، زماپه خيال څو نورو پېړيوته اړتيالري. بوداپست ته دسفردسرښتې کارمې د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اريان پخپل مصروف ژوندکي څوواره د هغه دفترله اداري ته ولاړ، چې بوداپست ته يې دګروپې سفرپلانونه سرښته کول . خوزمادرخصتيوله ورځوسره دهغوی دپروګرام وختونه نه برابرېدل اوپه نتيجه کي مې تريوې اوونۍ زيات وخت په مالموکي تېرکړاودرخصتيوله پوره کېدوسره سم مې مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې خومې په استراحت اوله موراودوستانوسره په ليدنوکتنوکي تيرې سوې اوښې تېرې سوې خوهغه مقصدچې مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و ، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپرنونسمه نېټه په جرمني کي دافغاني کلتوري ودې ټولني دمعاصرافغانستان دجوړېدودوه سوه شپېتم جشن دنمانځلوپروګرام دجرمني دکولن په ښارکي نيولی واوپرڅنګ يې دافغاني مورخينو(فيض محمدکاتب هزاره،ميرغلام محمدغبار، احمدعلي کهزاد،علامه عبدالحي حبيبي اوقاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کي نيولی و. دې کنفرانس ته يې زه هم وربللی وم اوماته يې دکنفرانس په علمي برخه کي دفيض محمدکاتب هزاره دژونداوآثاروموضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبيب الله رفيع اوسرمحقق عبدالله بختانی ، له امريکې څخه پوهاندډوکتورحسن کاکړ، له سويډن څخه کانديداکادميسن اعظم سيستانی ، له   څخه پوهنوال رسول باوري اوله انګلستان مانچسټر څخه استادمحمداسحق نګارګررابلل سوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوارمي نوله ځان سره ټینګ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومروځم . دسفرټکټ اوهوري دهوټل انتظام مي د ښاغلي زرین انځورپرغاړه واچاوه ، چي کوریې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډا څخه دجرمني پر لوروالوتم.دنیدرلینډ دامستردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم .دکولن ښار،چي جرمنیان یې دکولیون په شکل او انګرېزي ژبي یې بیاکولون ته ورته تلفظ کوي ، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نزدې یوښکلی ښاردئ. زه دکولن هوایي ډګرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم. زرین انځورمخکي لاځان هوایي ډګرته رارسولی واودمنتظرینوپه سالون کي راته ولاړو. ښه دمیني روغبړ مووکړ. دمېلمنوپوښتنه مي ځني وکړه ، وېویل: بختانی صاحب ، رفیع صاحب اوډاکټرکاکړصاحب دوی راغلي دي . نګارګرصاحب نن شپه راځي اوسیستانی صاحب به سباته راورسیږي . له هوایي ډګرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوګنځي پوري دشلوپنځه ویشتو دقیقو لاروه . هغه موپه خوراخواږه باندډارسره ووهله . زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوتکي غورځنګ ...... کي دګډون په نیامت راغلی وم ، دښارپه منځ کي مي ځان ته هوټل نیولی و، خو دا واردکولن په پښتني کمیونیټي کي یودخیرخښتن ښاغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجریبوکي یوه ودانۍ اخیستې ده چي د ودونواوخوښیو له پاره دوه عصري سالونونه ، دمېلمنوله پاره یو کوچنوټی هوټل ، دکلتوري ټولني له پاره دفتراودکنفرانس خونه او یو ښکلی مسجدپکښې دئ. حاجي صاحب دکونړولایت له مخورو څخه دئ اوڅه موده یې دولایت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی اوزامن یې دپښتني اخلاقوډېرغوره ممثلین دي . دی پخپله مینه ناک ، خنده رویه ، خوش صحبته او دروند پښتون دئ. عمرېې ترپنځو شپیتواوښتی دئ. زموږ استوګنځی دحاجي صاحب په هوټل کي و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(حاجي صاحب فضل الرحمان اوهوتک)

انځورصاحب تراطاقه پوري راسره ملګری و. زماکوټه يې راوښووله او ترلازمولارښوونووروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډي زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون ، چي ددې ودانۍ په کښتني پوړکي و ، راوښووا وماهم دځان له پارهيوه ډکه غېږکتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخېژول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم ، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې . په دغه وخت بختانی صاحب اورفيع صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بياوليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دپرشموکلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه ، مولوي صالح محمدهوتک سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کوردکابل په کوټه سنګي کي و . کوټۀ سنګي دنوي اباد ېدلوپه حال کي وه . له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی . دغه وخت مولوي صاحب په شوراکي دکندهاروکیل اودشورادریاست معین و. اروانښاد واسعي صاحب په پښتوټولنه کي رسمي وظیفه درلوده . د پښتوټولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پرشمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وو د دوکانو پرسر واقع وه . دغه وخت دټولني رئیس اروانښادګل پاچاالفت و. دا وخت زمادوړوکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بیولم . له اروانښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي دیوې خاطرې په توګه خوندي ده ، چي وایي اروانښاد مولاناسیفي به ویل:

داد پښتوټولنه نه ده ، دپختوټولنه ده . له (پختو) څخه به یې مرادد ټولني تردفترلاندي دپومبه پلورونکودوکانونه وه . دپښتوپه ځینو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخیل لغت(پخته) کارول کېږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختودوکانونه) بولي. داراز التباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زیات دي. نوري ژبي هم دغه راز ملتبس کلمات لري[1].

(۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوټولنه کي غړیتوب درلود ، که یا؟ خودکابل مجلې په زیاتروګڼوکي به مادهغوی په نامه شعرونه اومضامین لیدل .ښه ډېرکلونه وروسته چي ماهم دقلم او لیکني له شواخون سره تړون وکړ، بیامي نودبختاني صاحب په باب ، د هغوی دلیکنوپه باب ، د هغوی درسمي وظیفوپه باب معلومات زیات سول . زماپه کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته،چي

[1] دمولاناسیفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه ثونتیجي راوزي اوهغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخیل لغات سته اودایوه طبیعي ژبنۍ عملیه ده. دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختاني صاحب راته اهداء کړی اوپخپل خط یې پرلیکلي يې دي : " د پښتو ادبیاتوځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته،چه دمولوي صالح محمدنسبي اومسلکي بالاستحقاق وارث دی . په درناوي . عبدالله بختانی. کابل د ۱۳۲۷د اسد۲۵مه ".

تذکره الشعراء دسراج الدین خان سعیداومولوي صالح محمدهوتک ګډ تالیف دئ ، چي دبختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ش کال دامیر کروړ سوري ددوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړخپورسوی . ددې کتاب وعده يې هغه وخت دعلوموپه اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه دیوچادلیدلوله پاره هلته تللی وم اووروسته دغوتۍ خاوري په لاس دباخترآژانس دپښتوخانګي ته ، زمادکاردفترته راواستاوه . له هغي نیتي څخه مونوبیا نه وه سره لیدلي اودادئ اوس مو دنړۍ په یوه ډېر لیري هیوادکي ، چي نه زمااستوګنځی دئ اونه ددوی داوسېدلو مېنه ،سره وکتل . خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) يم اونه دی هماغه چټ ږیرخریلی بختانی صاحب . نن زماپه کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ډېردي اوددوی په اوږده سپینه ږیره کي خو،چي دیوه نوراني روحاني سړي څېره يې وربخښلې ده ، یوتورورېښته هم نسته . بختانی صاحب چي اوس يې عمرتراتیاکلونواوښتی دئ ، د پښتولیکوالواوشاعرانودپخواني نسل په هغوڅووروستیوګوتوپه شمېرژوندیولیکوالوکي دئ ، چي اوس يې هم ګوتي دقلم نیولواو خوځولوتوان لري . موږبه پخپل استوګنځي کي دسباناري پروخت ښه دخوندمجلس کاوه . پرسیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتواو ورځنیو خبرومو بحثونه کول . بختاني صاحب دويښ زلمیتوب په غورځنګ کي د ګډون ډېرېیانونه درلودل اوزما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده ، چي ولي ددوی نوم د(ویښ ځلمیان ، دافغانستان یوسیاسي تحریک ، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه لیست کي نسته ، چي دویښ زلمیانود

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړو په توګه راپېژندل سوي دي. د اکتاب دوينې زلميانو د غورځنګ يو فعال او مبارز غړي اروا ښاد محمد علم بڅرکي ليکلی دئ[2].

د کولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاريخ په باب ويناوکړه.

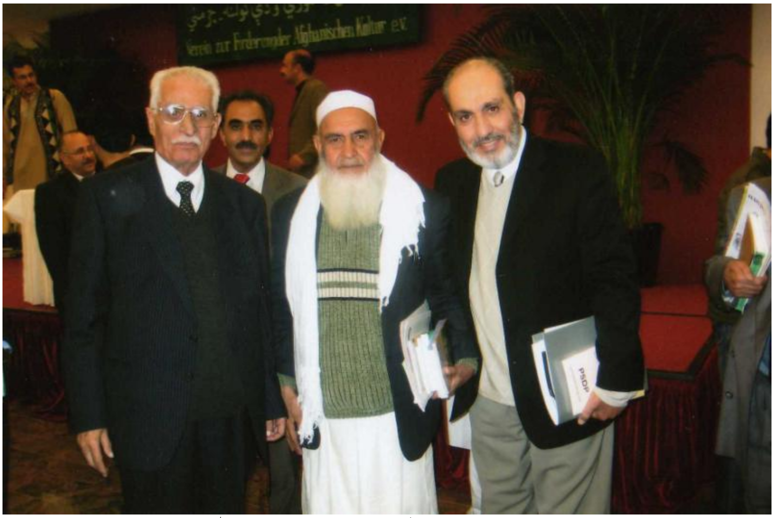

(له ښی خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختانی ، .....)

د دې سفر په ترڅ کي مې د لومړي وار له پاره له استاد اسحق نګارګر سره وپېژندل . له ليکنو او تلويزيوني بيانو سره يې له پخوا اشناوم . په تصوف،عرفان،فلسفه،ادبيات او تاريخ کي د پراخو او ژورو مطالعاتو

---

[2] د دې کتاب لاسکښلي نسخه ما ته اروا ښاد ميرصاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې اروا ښاد علامه رشاد ته يې د کتلو د پاره ورسوم . د اکتاب ماله ځان سره کندهار ته يووړ او کابل ته زما سفر په دغه وخت کي وځنډېدی او د کتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبدالباري(زماداکازوی) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشاد ته ورساوه او څوورځي وروسته چي زه بيرته کوټې ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي د کتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ، چي نوموړی د خپل ورور پر فاتحه باندي ناست و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښتن دئ . په فصاحت اونطاقي کي پرختمه ده . دوينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلوارزي . ماله پخواڅخه ، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم ، داستادنګارګر سياسي وفلسفي ليکني په غيردولتي جريدوکي لوستي وې . هغه وخت يې ګومان کوم باختري تخلص کاوه . ليکني يې ترنوروهمزولواوهمفکرولوړي اوعميقي وې .

داکتوبرپر۱۹مه سهارچي دچايوخوړلوخوني ته ورغلم ، بختانی صاحب،رفيع صاحب،کاکړصاحب لادمخه هورې ناست وو. ښاغلی غريب دناري په برابرولوبوخت و. داستادنګارګرپوښتنه مي وکړه، وېويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبرکړی چي ناری په همدې خونه کي دئ. کاکړصاحب موږته مخ راواړاوه:

- په انګلستان کي يې وخت تېرکړی دئ . چي ځوک يې يوځای ته ونه غواړي ، پرخپل سرنه ورځي .

په دغه وخت کي يوځوان له مېزڅخه ولاړسواوځای يې يوه سپين ږيري ته ورپرېښوو ، چي سپيني جامې ، کندهاری خامکي غاړه يې پرتن وه ، کونډی ږيره يې وه اوکارګري ټوپۍ يې پرسروه . له مېزڅخه يوچاورږغ کړه:

- نګارګرصاحب پرښه وخت راغلې . هرڅه تياردي .

ماپه روغبړکي ځان وروښوو. دوهم واريې په غېږکي ټينګ کړم اوويې ويل:

- آثاردي لولم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته مونوپه جرمني کې داستوګنې پروخت ترټاکلي غونډې وړاندې او وروسته هره ورځ سره کتل او دزړه خواله به مو سره کوله. د غونډې د کنفرانس په برخه کې نګارګرصاحب ته دعلامه حبیبي په باب دلیکنې اوخبرې بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه یوه درنه دارادت قصیده ویلې وه اودهغې په لوستلو یې دغونډې غاړه وایستله . دغونډې دجوړوونکو او اوربدونکو هیله له نګارګرصاحب څخه په دې برخه کې زیاته وه ، خولکه چې دخبرې له پاره یې وخت نه وموندلی.

(استاد محمد اسحق نګارګر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه رازمې په دې غونډه کې له ځوان جرمن ژبپوه اوختیځ پوه ښاغلي سبیستیان هاینه (Sebastian Heine) سره هم دپېژند ګلوۍ کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه اوختیځ پوه په پښتو ، پارسي ،بلوڅي اودپامیرپه ژبو باندې پوهیږي. په کنفرانس کې یې په په پښتو ، پارسي اوبلوڅي ژبو خبرې وکړې ، دخپل ځان اووظیفې په باب ورغږېدا اودوینا په پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې وويل چي " کاشکي افغان واى ". ماپرېږغ کړه ، چي ته افغان يې اوزه دافغان په سترګه درته ګورم ځکه چي هم په افغاني ژبوپوهېږې اوهم مينه ورسره لرې . ډېرخوشاله سو. په دې باندې هم ډېرخوښ سو ، چي زه دکندهارپه لهجه رږغېږم . ده وويل دکندهارلهجه ډېره لرغوني اوخوږه لهجه ده . دى هم دکندهارپه لهجه خبري کولې . ده راته وويل چي د(ښ ، ږ) رږغونه دخوشحال خان ترعصرورروسته په(خ ، ګ) باندي اوښتي دي[3](۱). سبستيان دکندهارپه لهجه کي ددرختي ، سيب ، سايې کلمې ناسمي وبللې اودپارسي ژبي اغېزه يې وبلله . ماورته په جواب کي وويل ، چي دکندهارپه لهجه کي ددرختي اوسايې پرځنګ دوني اوسيوري کلمات هم سته اوښاري کندهاريان يې لږکاروي خودکليو اواطرافوخلک يې ښه په پراخ لاس وايي . دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرَخت) توپيرورته بيان کړاودکلسترآغازي ځانګړتيا مي په (درخته) کي ورته تشريح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي يې دلومړي توري سکون دکندهاريوپښتنوتصرف وباله.ده وويل دپارسي (دَرَخت) پښتوته ننوتلې ده اوکندهاريويې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانينوپربنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده .

ښاغلى سبستيان زماله ليدوڅخه خوښ سو اوايميل پته يې د راتلونکو اړيکوله پاره راکړه .

[3] ډاکټرپالوال هم پخپل کتاب معياري ژبه کي د ننګرهارلهجه نوې بولي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هوتک اود سبستیان)

ددې کرښوترلیکلوڅوورځې وروسته مې په ټول افغان ویبپاڼه کې دسبیستیان هاینه په باب دپلوم انجنیرخلیل الله معروفي یومضمون ولووست ،چې دمارتین ګڅ په قلم لیکل سوی اوپه شپیګل آنلاین کې خپورسوی واوښاغلي معروفي په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی واوزمادهغه ایمیل په جواب کې یې ، چې ماپکښې دده دژوندلیک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبرپرلسمه راته لیکلي وه[4]:

ګرانه ښاغلي هوتک ،

ستاسودنیکوپېرزوینوڅخه یوه نړۍ مننه. زمانیکي هیلي اوپېرزویني هم ومنئ .زمادپاره دویاړځای و،چې په دغه ښکلې غونډه(دکولن غونډه . هوتک) کي مي برخه واخیسته . هیله لرم چي پښتانه به په

4 دایمیل متن ماپه پښتوالفبې اړولی دئ.اصل یې په لاتیني تورولیکل سوی دئ اوتر همدې متن وروسته به یې ولولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چي تر اوسه پوري دنوروتوجه پښتوژبي ته نه ده اوښتې. زه به کيداى شي په اګستې کي دراتلونکي کال ، په کاناډاکي دآرين پېژندني په يوه نړيواله غونډه کي ګډون وکړم. که دغه يون وشي نوهيله لرم چي تاسوهم ووينم. يوه اوونۍ وروسته په ويانا۔ اتريش کي همدارازدپښتوژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چي په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په ګرامر او ويي پانګه کي راپه ګوته کړم ، چي ځيني هغه يوځوزره کاله سابقه لري. زه به خپل ژوندليک ژرترژره درواستوم.

په درناوي

سبستيان ٌ زمرى ٌ هاينه

++++++++++++++++++++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)
Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM
To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download

cv Heine.doc (28.2 KB)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

(c) ketabton.com: The Digital Library

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

++++++++++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دی دلويديځي لهجې پښتووايي. په دغه رالېږلي متن کي يې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلويديځي لهجې له وينګ سره سمي ښکاره سوي ، خوپه (کيدای شي ، وشي) کلماتوکي بيا د ختيځي لهجې اغېزه ليدله کيږي.

دمارتين ګځ ليکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه اووددې سفرنامې لوستونکوته به يې دهغې پښتوژباړه وړاندي کړم. داژباړه دښاغلي ديپلوم انجنيرخليل الله معروفي له پارسي ترجمې څخه سوې ده.

پښتوخوږه ده اوورسره زيږه هم

دوه ويشت کلن محصل چي پنځه دېرش ژبې يې زده دي. يوځوان پوه چي په دريوخلوروخارجي ژبو وږغېدلای سي. استثنايي تن ګڼل کيږي . خودښاريومحصل " سبستيان هاينه " هرکال خلورژبې زده کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبيکي) اووربانديې ګراني ژبي(پښتو) پورې.

سبستيان هاينه ، دبن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کارپر مېز باندې پرتوکتابوته داشارې په ترخ کې وايي : " يه، زه نابغه نه يم. دا صِرف دزياراوتلاښ نتيجه ده. زه هره ورځ لغتونه زده کوم اوګرامر هره ورځ تکراروم . البته په دې ارزوَ نَه کې،چې دبورو، پېچلو، پېچلو وربښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان دځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځکه هيڅ انسان نسي کولای چې له خارق العاده استعدادپرته دې څه دپاسه دېرش ژبې ، هغه هم دنژدې ختيځ اوليرې ختيځ ژبې دې زده کړي. هغه ژبې چې دده (سبستيان ـ پ ، ژ) زده دي ، دادي:

لرغوني فارسي (فُرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي،ساکي،پښتو، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنګليچي ، ايشکامي ، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي، اردو، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، ګردي ، بلوځي ، سنسکريټ ، پالي ، ګندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغوني آيرليندي ، منځنۍ کيمري ، ګوتيک ، اوزبکي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انګليسي.

دده دژبې زده کولوکارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه. دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برګ " ښارپه " ايدرتال " ښوونځي کې درست لوست اوپنځلس کلن و. د " هومر " داصلي متن دلوستلوپروخت ورته معلومه سوه چې " يوناني " او " سنسکريټ " يوله بله نژدې اړيکې لري. دې کارده کنجکاوي راوپاروله او د " سنسکريت " ژبه يې په زده کړه. دی ، چې ديوه مورخ زوی دئ ، ځلورکاله وروسته يې درې ځلور نورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبي هم زده کړې اوخوښ و ، چې دسکويټ ته دتګ پرځای يې په دغه شان (علمي)کارلاس پوري کړی دئ.

سبستيان هاينه چي کله دبکلوريا بری ليک په اعلی درجه باندي ترلاسه کړ، د " بن پوهنتون " ته شامل سواود" اندوجرمانيک " (د هندو جرمن ژبوادبيات) په اصلي څانګه او د " اندولوژی " (هندپوهني) او " سلتولوژی " (سلت پوهني)په فرعي څانګوکي يې تحصيل پيل کړ . داڅانګي له پخواڅخه ښکلي اوزړه راښکونکي څانګي دي . همدا اوس يې خپل ديپلوم څانګي ته سپارلی ،چي په هغه کي يې " فعل ،په پښتوکي " څېړلی دئ. دا هغه ژبه ده چي دی ورسره دزړه له کومي مينه لري. دی " پښتو " دټول انساني ژوندموزائيک بولي اوواييې: "پښتو" خوږه ده اوورسره زيږه هم . " پښتو " له يوې خوا تراندازې زياته نرمه کېدلای سي اوله بل پلوه ډېره زيږه اومردانه کېدلای سي . " پښتو " د ژوند څرګندويه ده ، چيغي وهي ، ژاړي ، خوښي کوي ، ساندي وايي اومړينه تمثيلوي . "

" پښتودژونداحساس دئ "

کله چي سبستيان دخپلي ګراني ژبي " پښتو " نکل درته په مينه پيل کړي اودپښتوشعرونه ديکلمه کوي ، ستر ګي يې ورسره په ځلېدوسي اوپخپله په يوه بل جهان کي ډوب سي. ښايي دده پوهنتوني ملګروته به دارازهيجاني کيدل نابلده ښانته وي ، خودی په هغوی باندي کار نلري اوده ته داخبره بې توپيره ده چي نورکسان څه رازفکرکوي . دژبو دغه ماهر، چي ټل يې درنې جامې اغوستي وي،ښايي هم د محصلی رنګارنګ ژوندغوره رنګ کړی دئ.دی تقريباً هره ورځ له هغو افغانانو سره ګوري ، چي په المان کي يې ورسره پېژندلي دي ، له هغوی سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانوليدلوته ورځي ، په مېلمستياووکي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای اوجهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو.

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوند درک هم دئ : " پښتو دپښتنويونااليکلی فرمان دئ. يعني که غواړئ رښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتوورېغږئ. کله چي دهغوی په ژبه ورېغږېدلاست ، په حقيقت کي له هغوی سره ګډ سولاست. هڅه وکړئ دهغوی چلند درک کړئ اوويې منئ. اودغه ځای دئ چي بيانور کسان هم تاسي مني. "

دده دزياترو نويو دوستانوبه زړه ته نه لوېږي ، چي يو " غيرپښتون " هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه ورېغيږي اوڅرګنده ده ، چي همدا کاردډې سبب ګرزي چي ده ته پخپله کړېږ کي ځای ورکړي . البته سبستيان هم پرخپله کلاسيکه څېره سربېره ، دښه نيت څرګندولو په خاطر، هڅه وکړه چي ډېره پربړدي اوکله کله دملنډوپه توګه خپلي ږيري ته اشاره کوي اوخپل خوتاره برېتونه چاته ورښيي.

" افغانستان به زماله پاره يوه رؤيا وي "

دافغانستان حالاتو اودسبستيان هاينه دژبومهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازې خلاصي دي؛له شرکتونونيولې تر مرستندويو سازمانوپوري . په پوځي برخه کي خودالمان اردولامخکي له ده څخه غوښتي دي ،چي په سيمه کي دژبودتنوع په باب ويناوي وکړي. دی به

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکارومني . ځکه ده ته داخبره اهمیت لري چي دسیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندي.

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختیایي مرستواو بیا رغاوني سیاست ته دشک اوتردیدپه سترګه ګوري . سبستیان پردي سیاست باندي دانتقادپه توګه وایي: " زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه یوه ده، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خوپه لوړه درجه کي دهیوادپه شمال کي خبري کیږي او خرنګه چي دوولس میلیونه پښتانه په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دي ډول له مرستندویوپروګرامونوڅخه لرګته اخلي ".

دی خپله راتلونکي په تدریس ، څېړنو اوپلټنوکي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي اواقتصادي مجبوریتوکي راایسارکړي . دی بیریږي چي که : " انسان یوځل دغو قیوداتوته ورننوت ، نوریې د را وتلو ور ونه ترل سي ". که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسږکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د " المان دخلکودتحصیلي موسسې " له یوه بورس څخه په استفادې سره دلندن د مشهوربنارد" ختیځواوافریقایي مطالعاتو په ښوونځي " کي پیل کړي.

له هغه وروسته نوبیاترټولولوړی هیله من دئ ، چي دیوه پوه په توګه هغي سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي اوهیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دئ کړی. دی وایي: " دیوه پوه په توګه ، زما لپاره به افغانستان یوه روءیا وي. سترګي یې بیاوځلیږي اووایي : " د هغوژبولهجې بایدوڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لاګرامرنه دئ لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات اوشعرونه ، داټول به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري دلچسپۍ وړ وي ٌ.په دې ډول هيله من دئ چي دافغانستان سياسي حالات ژرآرام سي اودی وکولای سي ، دمثال په تـــــوګه، په ٌ کابل پوهنتون ٌکي درس ولولي ، درس ورکړي اوپه څېړنه وکړي[5].

+++++++++++++

دغونډي په ترڅ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه اوخپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارګرعصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخوادانټرنيټ له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشريح ـ داچي زموږخلک ديوچافضيلت اوپوهه د هغوی له سياسي عقايدوسره ګډوي اوبيا قضاوت وربانډي کوي)

---

[5] دامقاله وروسته بل چاهم په پښتوژباړلې اوپه پښتوويبپاڼوکي يې خپره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دکولن دغونډي خاطره)

(له ښی خوا: اکبرکرگر، محمدمعصوم هوتک ، زرین انځور دکولن غونډي خاطره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمدمعصوم هوتک اوپوهاند دوکتورمحمدحسن کاکړ)

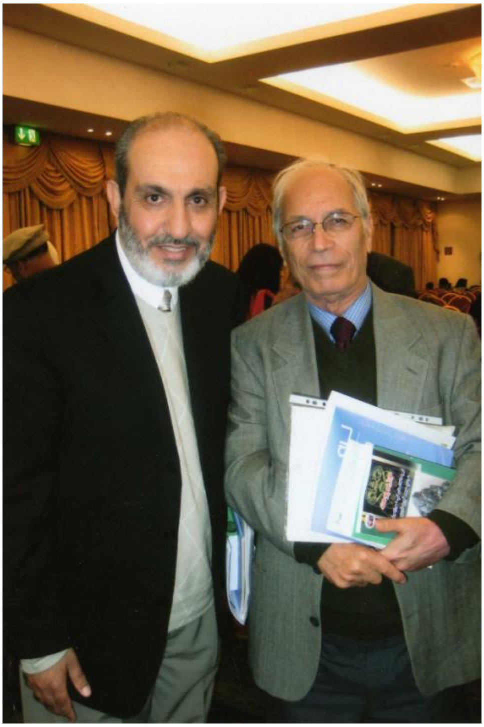

(پوهاند حسن کاکړاوهوتک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک)

له سيستاني سره ليدني کتني:

(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسو په باب اوورو سته زموترمنځ په دې برخه کي دايميلونو تبادله بايد په تفصيل سره بيان سي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک او کاندید اکادمیسن اعظم سیستانی)

دبواپست کتنه
د۲۰۰۷ ع کال داکتوبرپر۲۱مه دجرمني له کولن ښارڅخه بوداپست (هنګري) ته ورسېدم . دشپې اته بجې شاوخواوې چې په ټکسي کې مي دبوداپست ښارله مرکزڅخه څه قدرلیرې د(Dominik Panzio) هوټل ته ځان ورساوه . په کولن کې موالوتکه لږڅه وځنډېدله او د سفر ستړیایې یوڅه رازیاته کړه . ځکه مې په نوموړي هوټل کې خپلې خونې ته ژرځان ورساوه اوترځینولنډویادانښتولیکلوورو سته بیده سوم . د بوداپست ښار ته مې د سفراصلي مطلب دبوداپیست دعلوموا کاډیمۍ د کتبخانې کتل و . سباوختي له خوبه راکښېنستم اوترچایوورو سته مې دهوټل دمسئولې ښځې په مرسته اولاربښوونه دنوموړې کتبخانې پته پیدا کړه په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پرلارې دښارسړکونه ټول خالي وه . له ټکسي وان څخه مې ددې چوپې چوپتیا دلیل وپوښت . راته وبویل چې دغه ورځ اوسبایې دمجارستان دنوي انقلاب دبرې نمانځلو جشن دئ اوښارټول تړلی دئ . ماځنې وپوښتل چې دولتي او اداري ځایونه هم تړلي دي ؟ وبویل ، هو ! ګویاپه دې ورځ مې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبويوړه اوزه بايدداکتوبرتر۲۴مې پورې انتظار وکاړم. له وخت څخه په استفادې باندې مې دبوداپست ښار د ليدلوله پاره ددرې ساعته ګښت پروګرام تنظيم کړ. شپږويشت يورو مې دهوټل دفترته تحويل کړې اودورځې پر لس نيمې بجې مې په ښار کې د ګرزېدلوپه نيت تيارى ونيو. هواسړه وه اوماپنډې جامې له ځان سره راوړې نه وې. په هرصورت هوټل ته دګرځندوى ادارې موټرپرلسو بجو راغى اوزه يې دبوداپسټ انټرکانټي نينټل هوټل ته بوتلم. له دغه ځايه موپه يوه ښکلې بس کې دښارګروپې ليدنه پيل کړه.لارښوونکې په انګليسي اومجارې ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبويې تشريحات ورکول. ددې معلوماتولنډيزماداسې يادانبت کړى دئ:

دبوداپست ښارددانيوب رودپه واسطه پردووبرخوويشل سوى دئ. يوه برخه يې (بودا) اوبله يې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاويکه منشاء لري چې د(بودا) معنا(اوبه) اود(پيست) معنا(اور؟) ده . د بوداپيست ټول اوسېدونکې دوه ميليونه دي چې دهنګري دټول نفوس په سلوکې لسمه برخه ده. په دوى کې ۷۵په سلوکې رومن کاتوليکان ، دبرش په سلوکې پروتستانت اونوراقليت دينونه اودرې په سلوکې يې يهوديان دي. وايي چې دهنګري خلک په نهمه ميلادې پېړۍ کې له آسياڅخه دې سيمې ته راغلي دي. دوى په لومړې سرکې دکوچيتوب ژونددرلوداوپه کرېديوکې اوسېدل.

پردې سيمه باندې په شپاړسمه ـ اووه لسمه ميلادي پېړۍ کې عثماني تورکانوزيات وکم يونيم سل کاله واکمنې کړې ده خواوس ما له يوې کوچنۍ محقرې ودانۍ پرته کوم تعميرونه ليد، چې دتورکانو د واکمنۍ دوختويادګارې وي . ښايي دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدې توګه له منځه وړل سوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دبوداپسټ ښارعمومي منظره)

ماپښين مهال موګښت بشپړسواوبيرته خپل استوګنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوامکانات مي نه درلودل . په داسبا(داکتوبر۲۳مه ۲۰۰۷ع)هم دباران همداسي شرپ وشروپ و. پخپل استوګنځي کي مي دانټرنيټ درک وايست . خپل ايميلونه مي وکتل. ښاغلي روهيال دکندهارمجلې ته مضمون غوښتی و. جواب مي ورولېږه اوکاناډاته مي تررسېدووروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلېږم. ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي ليکني په جواب کي خپل ليکل سوئ مضمون رالېږلی و، چي دقلندرمومند دپټه خزانه فی الميزان دتاييدپه باب يې ليکلې وه . دتخنيکي ستونزوله امله مي مقاله نسواى لوستلاى . مختصرايميل مي ورولېږه[6]. له کولون ـ جرمني څخه دراوتلوپه وخت کي زرين انځورراته وويل چي له ده سره دډاکټرنسرين (هماغه ډاکټرکاتونا، چي زه يې له نامه سره دډاکټر حبيبي دايميلوله لاري اشناوم) دتيلفون نمبرو،خوځني بيځايه سوئ

[6] په کاناډا کي مي تراتګ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ. له ماخخه يې وغوښتل ، چې بوداپست ته ترسېدووروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبرپيداکړی وي اوماته به يې راکړي. ماچې له بوداپست څخه هرڅه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې اوموبايل تيلفون ته يې ، دده پرمونډلو بريالی نه سوم. په کورکي مې له زوی سره خبري وکړې اوهغوی راته وويل چې په کورکي نسته. که مې دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مې ډېرحل سوي وای.

دماپښين خواته ورځ لږڅه روښاسوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوې. دباران شدت لږڅه راکم سو. ترهوټل دباندي راووتم. شاوخواوګرزېدم. دې هيوادته حيران تللی وم. دوه نړيوال جنګونه ، دفاشيزم اوکمونيزم تاړاک پرتېرسوی و، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثاريې پرځای پاته وه. دخپلوخلکو پر ناپوهۍ مې افسوس وکړ، چې ددين ياسياست په پلمه مودهيوادد تاريخي آثاروبېخ وبنيادوکيښ. په ډک زړه خپل استوګنځي ته راغلم. دخواله ځوک نه و، چې زړه مې ورته تش کړی وای. دشعرليکلوهڅه مې وکړه خوشعرويل ماغواړې؟ ولاکه مې وليکي. قريحې کورټ جواب راکړ. له ناکامه مې خوب ته پناه ووړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بيده په ځای کي غځېدلی وم.

سهارمې دروښاپه ليدلوخپل پروګرام راياد سو، راپاڅېدلم او تر اودس ولمانځه وروسته مې په خړه بياد سهارناري سالون ته ځان ورساوه. دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چې زما له خوا ورته(Good Morning) وويل سواودې په مجاري ژبه جواب راکړ. ناری مې راواخيست پرمېزباندي دبوداپيست ورځپانه پرته وه ، مخ و شا مې واړوله. عکسونه مې ترنظرتېرکړل .په ژبه خويې نه پوهېدلم. چې ساعت اته بجې شوولې زمابياله ټکسي وان سره علومو اکاډيمۍ ته دتګ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و. نهوبجوته شل دقيقې پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي ، چي داکاډیمۍ په دروازه کي مي ګام کښېښود. د هنګري دعلومو اکاډیمۍ ودانۍ دډانیوب رود پرختیځه غاړه د روزویلټ په کوڅه کي واقع ده. په هنګري ژبه یې ادرس داسي دئ:

Magyar Tudomalyas Akadelmia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(دهنګري دعلوموا کاډیمۍ ودانۍ)

په اکاډیمي کي مي دکتابتون پوښتنه وکړه ، چاراته وویل ، چي لاریې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده . هوري ورغلم . کوټ وبکس مي د دروازې ساتونکي ته تسلیم کړل اودیوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پوړته، چي دکتابتون دمامورینودفترونه راته ښکاره سول ، وختلم. یوې مېرمني په ماته وګوډه انګرېزي ښه راغلاست راته وواېه اوماهم خپل مطلب ورته بیان کړ.

وېویل: له کتابتون څخه دڅوورځوله پاره داستفادې اجازه غواړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فرونته تحويل کړئ.
- پرسترګو.

پيسې مي ورکړې،رسيدېي راکړاودساتونکي په لاړښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې دکتابتون د اوريينتل څانګې لورى راوښوداوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چي ختيځه څانګه وه . دالماريوشکل وبڼه اوپه دروازوکي کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندګي کوله.

له بده مرغه دمسئولي مېرمني يې له يودوومتحدالمالوخبروپرته بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دي په کاردئ؟
- نمبريې لري ؟

اوبس . اوږې يې پورته وغورځولې . ګويا څه مرسته نه سم درسره کولاى.ورتهومي ويل:

- ګوره ، زه له کاناډاراغلى يم . دلته مي دوې ورځي درخصتۍ له اسيته ضايع سوي دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه . بخښنه غواړم ، که يوبل څوک چي په انګليسي کي مشکل ونه لري ، راپيدا کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

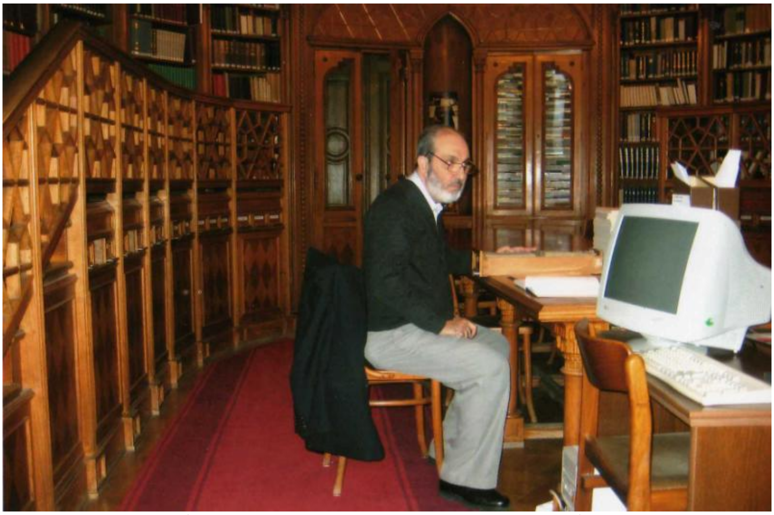

(دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دختیځ پېژندني څانګه)

په همدې ترځ کې یوښکلی ځوان راپیدا سو. پرمېرمني هم دخوښۍ څپې راماتي وسې . ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه . پرشونډویې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انګرېزي دهررازمرستي تیاری وښوداوماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بیامي نوخپل مطلب داسي ورته بیان کړ:

- زه راغلی یم چي ستاسي په کتابتون کي د(Armin Vambery)ارمین ویمبري دختیځونسخوکلکسیون وګورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ ؟

ځوان په جواب کي راته وویل چي ارمین ویمبري رشتیاهم له دي کتابتون سره دزرګونوټوکوپه شمېرمرسته کړې ده . نوروکسانوهم مرستي کړي دي . دویمبري دمرسته سویوکتابوکتلاګ له بده مرغه جوړسوئ نه دئ .له هماغي بلي مېرمني څخه یې دیوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه اوهغې هم راوړه. دکتابتون دکتابوکارډونه پکښې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوان راته وويل چي له ۱۹۸۲ ع كال وروسته چي كوم كتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاين رجسټرسوي دي ، خوتردغه كال وړاندي كتابونه لاپه هماغه پخواني سيسټم باندي دكارتونوپه شكل تنظيم دي . هيله ده چي ستاسي يې دكتلوچم زده وي . ماپه زړه كي ورته وويل چي : زوروره ! زماخټه دكوندل خان له ملكه اخيستل سوې ده . زه په اولنيو سيسټمولاښه پوهېږم .شكردئ،چي له كمپيوټري سيسټم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه كړې . بيابه مي څه كولای ؟ زماپه كوركي اولادونه لا زماله لاسه ترپزې رسېدلي دي. ځكه شل واره ديوه سايټ دخلاصولو ، يا ديوې كمپيوټري عمليې دسرته رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بيازه وازه خوله ور ته ولاړيم اوبيامي دوی ته چيغي وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو؟ دوی خواران له مجبوريته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بيامي نويوازي پرېږدي.

دكارتونوكتل مي له سرڅخه پيل كړل . ځوان مخكي لاراته ويلي وه ، چي ددي كارتوډېره برخه توركي كتابونه دي اولږيې پارسي دي . رښتياهم داسي وه.دكتاب نوم په پارسي ليكدود اولاتيني الفبا دواړو ليكل سوی و. ټول مي په دقت سره وكتل ، دزياترونومونه مي يادانښت كړل . كله چي مي دځينوكتابودكتلوغوښتنه له نومړي ځوان وكړه ، راته وېويل چي تاسي مايكروفيلم كتلای سئ اودهغه دكتلوله پاره بايد اپاينټمينټ جوړسي . داپاينټمينټ جوړېدل ورځ دوې په بر كي نيسي . ماپه خبرواوليكنوكي دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (كډې مي باريږي ، زوی مي راملاكړه) ، اوس هماغه كانه په ماوسوه . له ناچاريه مي دهماغوكارتونوپه كتلوباندي اكتفاء وكړه ، اوددې لاندي كتابونومونه ځيني رانقل كړل چي ښايي په راتلونكي كي دنوروافغاني محققينوپه دردوخوري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتابونو مونه:

ـ تيمورنامه	عبدالله هاتفی (خوتږوکه)
ـ ساقی نامه	عبدالنبی ابن حلف
ـ اکبرنامه	ابوالفضل
ـ عياردانش	ابوالفضل
ـ قصۀ چهاردرويش	اميرخسرو
ـ هشت بهشت	اميرخسرو
ـ ديوان	اميرخسرو
ـ ديوان	انوری اوحدالدين علی
ـ پندنامه	فريدالدين عطار
ـ تذکره الاولياء	فريدالدين عطار

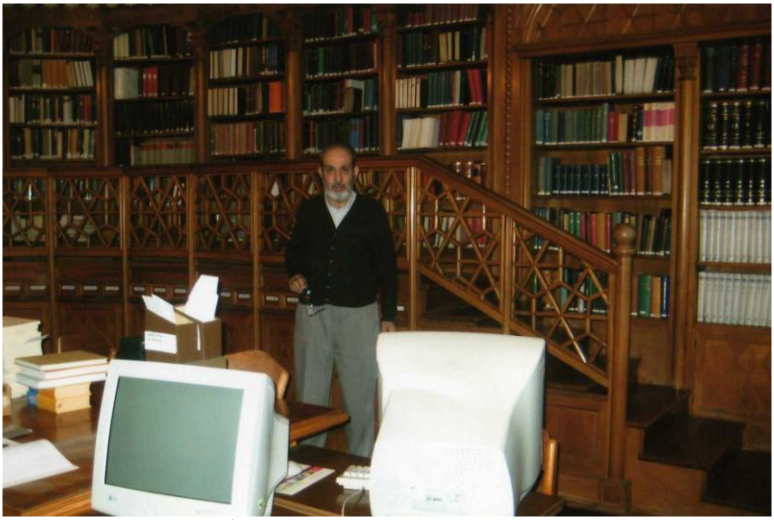

(دهنګري دعلومواکاډيمی دختيځ پېژندني خانګي کتابتون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تاریخ نادرشاه	
ـ تذکره الشعراء	دولت شاه ۹۷۹ هـ ق = ۱۵۷۱ ع
ـ شاهنامه	فردوسي (شپږبېلابېلي نسخې ،بلاتاریخ)
ـ ګلشن ابراهیمي	فرشته
ـ کیمیای سعادت	غزالي
ـ سجه الابرار	جامي
ـ یوسف وزلیخا	جامي
ـ نفحات الانس	جامي
ـ بهارستان	جامي
ـ دیوان	جامي
ـ انوارسهیلي	کاشفي حسین واعظ
ـ اخلاق محسني	کاشفي حسین واعظ
ـ تاریخ نادري	میرزامهدی استرابادي
ـ روضه الصفا	میرخواند
ـ کلیله ودمنه	ابن مقفع
ـ مثنوي	جلال الدین رومي
ـ دیوان	نسیمي سید جمادالدین ؟
ـ خسروو شیرین	نظامي
ـ اسکندرنامه	نظامي
ـ بوستان	سعدي
ـ ګلستان	سعدي
ـ کلیات	سعدي
ـ دیوان	صایب
ـ رباب نامه	سلطان ولد ؟

دکارتوټولي نسخې چې ماوشمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه اوپه هغه کي د(شرح قصيدۀ برده) دسليمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبيان)دابونصرفراهي مي پکښې وليد.

دغه رازمي داکاډيمۍ د اورينټل څانګي په باب دالاندي معلومات ترلاسه کړل:

دهنګري پوهانوپه ۱۹۳۲ع کي دختيځوکتابودکلکسيون پر اړتياباندي خبري کړي وي اوبيا په ۱۹۴۸ ع کال کي دوباره پرېغېدلي وو. خوددوی دي هيله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په ۱۹۴۹ع کال کي دهنګري دعلومواکاډيمۍ له سره جوړه سوه . د اکاډيمۍ زړه مانۍ ، چي ددوهمي نړيوالي جګړې په وخت کي زيانمنه سوې وه ، په دغه کال له سره ترميم سوه اودکلکسيون دخوندي کولو پاره دلومړي پوړجنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چي په هغه وخت کي يې ختيځ کتابتون (Oriental Library)باله ، په ۱۹۵۱ع کال کي دهنګري دعلومواکاډيمۍ دکتابتون ديوې نوي څانګي په توګه پرانيستل سواوهمداڅانګه په هنګري کي دختيځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه.

ددې څانګي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له خواسرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ ع کال څخه يې تر۱۹۷۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسيون دمشرپه توګه کاروکړ. ده دکتابتون ختيځه زېرمه داکاډيمۍ دکتابتون ، چي په ۱۸۲۲ع کال کي جوړسوی و، له پخوانيو برخوڅخه راغونډه کړه . دکتابواو ورځپاڼوومجلوکتلاګونه يې دالفبې په ترتيب سره واوډل . ختيځي خطي نسخي يې هم دې څانګي ته رانقل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکاډيمۍ دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلې وه. خو دختيځ کلکسيون اساسي برخه د دانيال زيلاګي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډيويډ کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون، د ارمين ويمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د ساندور کيګل (Sandor Kegl) او اوريل ستيين (Aurel Stein) له کتابتون او د اګناک ګولدزيهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. دخانګي د پرانيستلو په وخت کي د کلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه يو نيم زرخطي نسخي او يو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې څانګې د آثارو په شمېرکي د ۱۹۶۱ـ ۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کي خورا زيات بدلون راغئ. ډېر آثار ورته و پيرود ل سول او د تبادلوي اړيکو له لاري ورته زيات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کي د کلکسيون مشري د منګوليپوه لاجوس بيس (Lajos Bese) پرغاړه وه. ترده وروسته دخانګي مشري ايرانپوه مېرمن ايوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کي د کتابتون د نشراتو لړۍ ښه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چي ددغي خانګي دلومړنيو اساسي بنسټ اېښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ وږغېږو[7]. (۱)

---

[7] دا معلومات له هغي کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چي (Oriental Collection –Library of the Hungarian Academy of Science) نوميږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنګري د علوموا کاډيمۍ له خوا په بوداپست کي چاپ سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

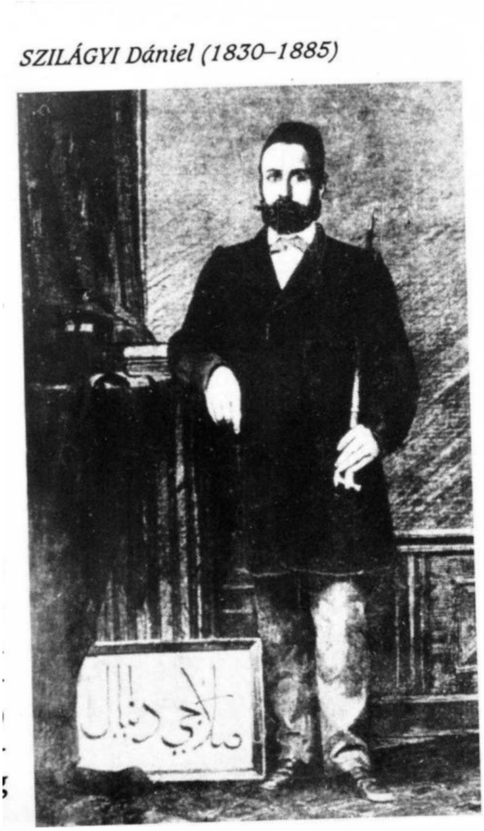

دانيال زيلاګي (۱۸۳۰ـ۱۸۸۵ع)

دداناِيال زيلاګي (**Daniel Szilagyi**) کلکسيون:

دانيال زيلاګي (۱۸۳۰ ـ ۱۸۸۵ع) دالهياتوعالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ ـ ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسيدووروسته استامبول ته مهاجراوهورې دمرګ تروخته پاته سو. هورې يې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اودتورکي ترجمان په توګه د(ملادانيال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبياتوسره يې مينه پيداکړه. يوکوچنی کتاب پلورنځی يې پرانيست اودتورکي خطي نسخوپه راغونډولويې پيل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادرو اومشهوروخطي نسخوله امله مشهورسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره علماء اوپوهان به هرکله ورته راتلل . ارمین ویمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم ځوځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانیال زیلاګي ترمرګ وروسته دي ارمین ویمبري خیریوسي ، چي دده په تلاښ ددوکان خطي نسخې دهنګري دعلومو اکاډیمۍ ملکیت وګرځېدلې . دغه کلکسیون د اګناک کونو س له خوا واردواره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي څلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري یې په پارسي اوعربي ژبووې . ددغه کلکسیون موادترننه پوري دختیځي څانګي دکلکسیون دتورکي نسخوزړه ګڼل کیږي . دتورکي ژبي زیاتره خطي نسخې یې دعثماني امپراتورۍ اودغه رازپه هنګري کي دعثماني واکمنۍ تاریخونه دي. په هغوکي تواریخ آل عثمان اوتاریخ انوري هم شامل دي. تردوه سوه زیاتي نسخې یې دادبیاتوپه برخه کي دي ، چي په هغوکي دتورکي شاعرانو دیوانونه ، تذکرې اودغه رازدنظامي ، فریدالدین عطار آثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

ارمین ویمبري(۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويمبري (Vambery) کلکسيون:

دارمين ويمبري (۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع) ميراث (دده په باب موددعوت ويبپانې په حواله ځيني مطالب وړاندې بيان کړي دي) دده دزوی رستم ويمبري له خواد هنګري دعلوموااکاډيمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمين ويمبري دهنګري دعلوموااکاډيمۍ دمديره هيئت غړی اوداکاډيمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسيون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغوکي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزياته برخه يې په توركي ژبه دي خوپرځنګ يې يوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغوکي بدايع اللغات (دنوايي تاليف) ، اودمجموعهٔ محمودپه نامه دقاجاري عصردشاعرانوتذکره (دمحمودميرزاقاجارليکنه) سته . دويمبري دکلکسيون دپارسي خطي نسخوفهرست دايواپور(Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دئ.

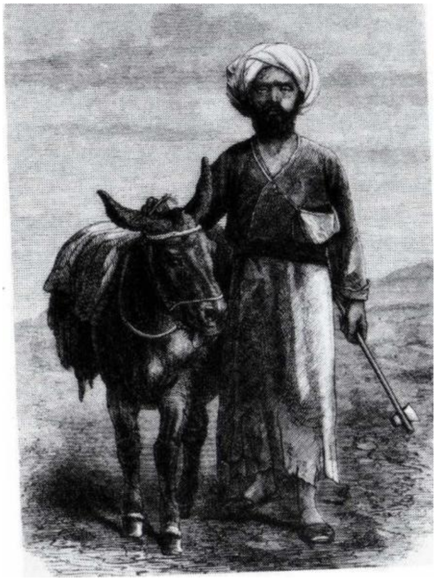

(درويش ويمبري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیګل (۱۸۲۲_۱۹۲۰ع)

د کیګل (Kegl) کلکسیون:

ساندور کیګل (۱۸۲۲ ـ ۱۹۲۰ع) دارمین ویمبري شاګرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی ځوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني یې وه اودهنګري دعلوموااکاډیمۍ سره یې نژدې اړیکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډیمۍ د تورکي، پارسي اوعربي خطي نسخوکتلاګ یې وکیښ اوداکتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه یې پاته سوه، چي یوولس زره توکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروریانوس کیګل (Janos Kegl) له خوااکاډیمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختیځو ژبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه ، داکاډیمۍ دختیځي څانګي کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کي دکیګل ترکتابودمخه شپیته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغوباندي دکیګل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزیاتي سوې . ددغونسخوکتلاګ لا پخوادکیګل له خواترتیب سوی و. په دې نسخوکي دحافظ ، انوري ، امیرخسرودهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) اودلغت پوهني ، ګرامر، نجوم اوطب په باب ځیني نسخې شاملي وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کلیله ودمنه) هم دکیګل په کتابتون اړه درلوده .

دهنګري دعلمواکاډیمۍ دختیځوژبوپه څانګه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ،دتبتي ژبي خطي نسخې (د کسوما کلکسیون) ، دمنګولیايي اومنچوژبوخطي آثاراونوري په زرهاوو پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي.

په وروستیوکلونوکي دهنګري دعلمواکاډیمۍ ختیځي څانګي ته خورازیات آثارپیرودل سوي ، بخښل سوي اوراوړل سوي دي . اوس یې دکتابونوټول شمېر یولک ټوکوته رسیږي ، چي په هغوکي یوولس زره دمجلواوجریدوکلکسیونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وویل سول ددغوخطي نسخودودیزکارتي کتلاګ تراوسه لاهم داستفادي وړدئ خوهغه کتابونه چي تر۱۹۸۲ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لاري څخه هم ترلاسه کیدلای سي.

ددغه کتابتون پارسي برخه بایدافغاني پوهانوترنظرهم تېره سي، خوماچي دپښتوپه آثاروپسي ودغي لیري سیمي ته داوسپني ځپلۍ په پښوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټرکاتونا(نسرين) چي مورېته دپټي خزانې دبلې خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دويمبري په کلکسيون راکړی و اوکښلي يې وه ، چي دغه نسخه دچنګيزنامې په يوه هراتۍ نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنګيزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاګ په کارتوکي ونه موندله . په کارتوکي مي دعبدالله هاتفي دتيمورنامې څونسخې په سترګه سوې ، خودچنګيزنامې پرنسخه مي سترګي ونه لګېدې.

دهمدې کال په اکتوبر اونومبرکي مي دارمين ويمبري دوه کتابونه ، چي(Sketches of Central Asia) او(Travels in Central Asia) نوميږي ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفربيان (څورلسم فصل ــ له ۲۷۹مخ څخه تر۲۸۵مخ پوري) ولووست ،چي لنډيزيې داسي دئ:

ددې بيان په سرکي د" جلګۀ هرات " دښکلا په رغېږې اووايي داچي هرات " جنت صفات " بلل سوی دئ ،په رشتيا سره هم دغه سيمه په زړه پوري سمسوره سيمه ده. وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه يادونه کوي اوليکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازې له لاري ننوت.وروسته دښاردبازار، دهغه داوسېدونکو ، کلا،دافغاني عسکرو ،دهغوی ديونيفورم اوتمرين په باب نسبتاً اوږدې څرګندوني لري. وريسې دخپل نيستمن مالي حالت په باب رغېږې اوليکي چي خپل دسپارلۍ خريې په څوغرانه خرڅ کړاودورځې ګوزاره يې په وکړه. دی مجبورو،هغه کاروان ته معطله سي چي مشهدته دتګ له پاره يې تياري نيوله. خودنومورې کاروان دتګ له پاره دټاکلونفروشمېر بشپړ سوی نه واوپه دې خاطرويمبري مجبورو ، چي يوڅه انتظاربايدوکاږي . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمدباقرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات ته دځوان شهزاده (محمديعقوبخان) دمبارکۍ له پاره راځي اوژربيرته تهران ته ستنيږي . ويمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملګرى سي . دى استازي ته خپل مالي حالت بيانوي خوهغه غوږنه پرنيسي اوله بيابيايادوني سره سره يي بياهم له استازي سره دملګرتياامکانات نه برابريږي . آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظارپرځان مني . دى له هري خوامايوسه کيږي خوپه دغوسختو حالاتوکي يوازنى شخص چي دده په دادرسيږي اودده دماښام دډوک له پاره په بازارکي ګدايي ورته کوي ، هغه ملاأثحق نومى يوافغان دئ. دى له ملااسحق سره دشهزاده محمديعقوبخان دربارته ورځي.

دسردارمحمديعقوب خان په باب ويمبري ليکي چي نوموړى په چار باغ کي اوسي ، په هغه ماڼۍ کي چي ميجرټاډ(Major Todd) پکښې اوسېدئ. شپاړس کلن زلمى دئ چي دپلار،اميرشيرعليخان تر پاچا کېدلووروسته دهرات دفتح سوي ولايت دچارووا کمن ګرزول سوى دئ.پلاريي ترپاچاکېدلووروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولاى سي دخپلونوروورونودراوړاندي کېدلومخه ونيسي.

ويمبري دمخه تردي چي له ملااسحق سره دسرداردليدلوله پاره ټاکلي سالون ته ننوزي ، لومړى درسالې دعسکرودتمرين ننداره کوي اوهغه ډېرستايي . ورروسته سالون ته ننوزي . هوريږ ويني چي دسالون په دروازه کي يوشمېرنوکران ، عسکراوعارضين ولاړدي . دى دخپلي غتيي قلندري بګړۍ اوملنګۍ قواري له برکته بې له کوم خنډه سالون ته لارپيداکوي. دسالون دننه جريان يي داسي بيان کړى دئ:

شهزاده پريوي بازولرونکي چوکۍ باندي ناست دئ . ښى اړخ ته يي وزير(ناظرنعيم) اودهغه څنګ ته نورافسران ، ملايانا وهراتيان ناست

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي . په هغوی کي امام وردي خان ایرانی هم دئ چي د کومي درغلۍ له امله له مشهد(جام) څخه هرات ته راغلی دئ.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام واچاوه اوشهزاده ته وروړاندي سو. ځان یې دده اووزیرترمنځ ځای کړ، وزیریې په پښه پوري واهه اوکښېنوست . دده دي عمل حاضرین وخندول . ده لاسونه ددوعا په شکل پورته کړل اوددوعا په ویلویې پیل وکړ. ددوعا ترختمېدلووروسته چي حاضرینودآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیروباندي تېرکړل ، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیرځیریې راته کتل ، په لوړآوازیې وویل:

" والله بالله شماناگلیس هستید ".دشهزاده دغه ناڅاپه ټوکه دحاضرینو په کټ کټ خنداباندي بدرګه سول.شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد اوزمامخ ته کښېنوست ، په داسي حال کي چي دماشوم په شان یې چکچکي کولې اوګویاله خپل کشف څخه ډېرخوشحاله و ،په لوړ آواز وویل: " حاجي ! قربان دي سم راته ووایه چي آیاته انګلیس نه یې اوځان دي الیش کړی نه دئ؟ " ویمبري زیاتوي : دشهزاده داحرکت دومره ماشومانه و ، چي افسوس مي وکړ، ولي مي داهلک همداسي غافله پرېښود. دی وایي ، په دغه وخت کي مي دافغانانودمذهبي تعصب ببره په زړه ننوتله اوملامت هم نه وم.، خوپه جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافرخطاب وکړي ، پخپله کافرکیږي . چتې(خیر) مي په لاس راکړه چي ځم پرخپله تږه باندي.

ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي خبري اودنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله واچاوه . په ځړېدلي مغزي پرخپل ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيرته کښېنوست او زياته يې کړه: ٌ ماهيڅکله ديوه بخارايي حاجي دغه شان څېره نه ده ليدلې.ٌ ويمبري وايي چي ما په جواب کي ورته وويل چي ٌزه بخارايي نه يم بلکي استامبولی يم .ٌ وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورښکاره کوي . شهزاده ته دده داکااکبرخان دزوی جلال الدين خان کيسه کوي چي په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کي واودسلطان له خوايې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کيږې اوحاضرکسان يې اصليت تاييدوي . تردې وروسته دشهزاده وضعه بيخي بدلون مومي. ويمبري ته ځوغران ورکوي اورخصتوي يې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي . ويمبري ليکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارليدني جريان نه بيانوي.

ويمبري ورپسې ليکي چي داواقعه خوپه خيرتېره سوه مګرپه هرات کي دده داستوګني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسيانو، افغانانواوهراتيانوټولودی انګريزباله اوترټولو سخته يې لادا چي پښتنوده ته د(Eldred Pottinger) په سترګه کتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

'I SWEAR YOU ARE AN ENGLISHMAN!'

ارمین ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربارکي
(د۱۸۶۳ع کال اکتوبریانومبر)
په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې اووایي:
"والله بالله شما انگلیس هستید". ویمبري، چي لاسونه یې ددوعا په شکل پورته نیولي دي ، پرمځکه ناست دئ او ښنگ ته یې د شهزاده وزیر، ناظرنعیم ناست دئ.
(تصویردارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸مخ څخه کاپي سوئ دئ)

پاټنجرهغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسونودسوداګرپه توګه ننوتلی وخوورو سته دهرات آمرسو.
ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښارڅه موده وړاندي دامیردوست محمدخان دلښکرو له خوافتحه سوی او پخپله امیرله دې فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي اوپرځای یې زوی دامیرشیرعلیخان په نامه پاچاسوی اودهرات اداره ددغه نوي امیرد مشرزوی یعقوبخان پرغاړه اچول سوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويمبري هرات ته دورتګ دقيقه نېټه نه بيانوي خودوتلونېټه يې د۱۸۶۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ) . ده پخپل يوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې ليکلي دي چې په هرات کې يې شپږاوونۍ تيرې کړې دي (وګ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه ځوک نتيجه اخيستلای سي چې هرات ته به د۱۸۶۳ع کال داکتوبرپه سرکې رسيدلی وي. هرات داميردوست محمدخان له خوا د۱۹۶۳ع کال دمی پر۲۷مه = ۸ ذيحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم يوکال کلابندۍ وروسته ونيول سواواميرپخپله د۱۸۶۳ع کال دجون پرنهمه = ۲۱ذيحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نوويمبري دهرات ترفتحې څلورمياشتې وروسته دغه ښارته رسېدلی دئ. دغه وخت چې ويمبري په هرات کې دئ ، دده له قوله دتېرې جګړې (داميردوست محمدخان اودهرات دواکمن سردارسلطان احمدخان ترمنځ دجګړې) بيانونه لاپه خلکوکې تاوده دي. دويمبري مشهدات ددغه وخت ديوه عيني شاهدليوني کتني دي. دی که څه هم له پښتنوسره جوړنه دئ ، وحشيان اولوټماريې بولي خو بياهم ليکني يې دحالاتوديوه نږدې کتونکې په توګه دپاملرنې وړدي اوزه يې هم په همدې نيامت يوه برخه رانقلوم[8]. ويمبري ليکي چې د هرات ښارورته ډېرتياره اوله ستونزوډک ښکارېدی. دخلکوپه څېرو کې دوحشي فاتحانودظلمونواغېزې نقش وي . هرځای دوروستي اشغال اولوټ وتالان کيسې کېدلې. د هراتيانوپه نظر، دوست محمد خان دهرات کلاد کابليو(مقصديې د

کابل داميرلښکردئ . م . هـ) په توره ونه نيوله ، بلکي دهراتي لښکرديوې برخې دخيانت له امله په لاس ورغله. دوی ټينګارکاوه چې

---

[8] دامشاهدات زمادحاضري ليکني له عمومي هدف سره چنداني سرنه خوري خولوستل به يې يومخيزه بې ګټې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردوی باندي ګران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه⁹اومړسو. زوی یې شهنوازخان ، چي پرهراتیانوتراندازي زیات ګران و، هغه وخت دلښکرپه خیانت خبرسو ، چي دامیردپلټنویوه زیاته برخه تقریباً کلاته داخله سوې وه . دبندي شهزاده اودهغه دخسرترمنځ دمجادلې تریخوالی دویلوورړنه و. ترټولوسخت حالت هغه لوټ اوتالاوه چي تراشغال څوورځي وروسته پیښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروڅخه تښتېدلي هراتیان بیرته له خپلوشتمنیوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم یې څلورزره افغاني عسکر(مقصدیې دامیردوست محمدخان لښکریان دي. م. هـ) چي دهمدې مقصدله پاره له بیلابیلو قطعاتواوقبیلوڅخه ټاکل سوي وه ، ښارته له بیلابیلوخواوو څخه پربې دفاع ښاریانوباندي ورتوی سول. ویل کیږي چي هغوی نه یوازي کالي ، وسلې اونورسامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به یې په مخه ورتلل ، لوټول یې . خلک یې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاریان یې په تشوکوروکي پرېښوول . دوی دناروغانوبسترې لاورڅیرې کړې. دزانګودکوچنیانو جامې ئني وکښلې. ویمبري لیکي : یوه ملا، چي هرڅه یې لوټ سوي وه ،کیسه کوله چي له ده سره شپیته ټوکه خوراښکلي خطي کتابونه وه چي ټول یې ئني یووړل. په هغوکي یې هغه قرآن دپرارمان و، چي نیکه یې وربخښلی و. ده له لوټمارو څخه غوښتي وه چي دغه یوکتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نیکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خوکابلي ورته ویلي وه :" زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي...."

ویمبري تردې کیسووروسته لږڅه واقعبین کیږي اولیکي : " په حقیقت کي دادهري جګړې طبیعي نتایج دي چي حتی په متمدینو

---

[9] سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال داپریل پرشپږمه=روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړسو اوزوی یې شهنوازخان دهرات واکي په لاس کي ونیولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادوکي هم پیښیږي اوله هغه څخه موږبایددافغانانوپرخلاف د افراطي ترټني یوه موضوع جوړه نکړو ."(۲۸۱مخ) . دی زیاتوي چي دخواشینۍ خبره داده ، ددې پرځی چي اوس دهراتیانوپرتېوباندي پټۍ کښېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف یې دګداېي تردرجې پوري دهغوی نورهم خوارول وي. په داسي یوه سیمه کي چي واکمنان یې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هرچاپه کرکه کتل کیږي. هرات اوس دیوه بې تجربې اوبذله ګوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکی،دجمشیدیانو خان (مرادبې دیعقوبخان خسردئ. م . هـ) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلی دئ چي دیرغلونو په صورت کي به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنوخپلي لوټماري ډلي دهرات څوميلۍ ته راغځولي دي . پرکلیوباندي ناڅاپي داړې وهي ، لوټوي یې او اوسېدونکي یې له ځانوسره بندیان بیایي.

دشهزاده وزیر، چي ناظرنعیم نومیږي ، داسي سړی دئ چي په دوو میاشتوکي یې ځان دومره شتمن کړ، چي په کابل کي یې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره یوځای رانیول. ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي[10]. دی ژربې حوصلې کیږي اوکله چي د نوي جوړښوي حکومت په باب ده ته پوښتني اوعریضې ورسیږي ، دی دمخه لاتیار جوړسوی جواب لري : " هرچه پیش بود " . یعني دادپخوا لانجې دي په موږاړه نه لري. دی دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل یا غلا قضیه وړاندي سي،دی بیاهم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي : " هرچه پیش بود " . دګډوډۍ ډېرڅرګندثبوت دادئ چي ځوان سردارله پرله پسې حوالوسره نسي کولای دهرات ولایت مالیه را

[10] دعوه جَلب هغه چاته ویل کیږي چي په نورو خلکوناحقه دعوې کوي. په انګرېزي کي ددې کلمې له پاره(litigant & place hunter)لیکلی دئ چي ماپه دعوه جلب ترجمه کړم. هـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله کړي . دا مالیه دده دټولوملکي لګښتونواودقشلې دعسکرو (۱۴۰۰تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دې دونه زیاتوعوایدوسره بیاهم دومره نیستمن دئ چي په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډاربدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چي دعسکرو د لګښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمدخان یوکال لانورهم ژوندی وای چي دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای.

ویمبري زیاتوي چي که حالات همداسي روان وي ، دخطربیره به له هره لوري راپیداسي . پرهرات باندي اوس فقط یوځوبریده په کاردي (مهمه نه ده چي هغه دچاله خواوي) چي هراتیان به لومړی پرخپلو افغانانوباندي وسلې راواړوي . داکاریوازي له شیعه ګانوڅخه ، چي طبیعي ده دفارس پلویان دي ،متصورنه دئ ، بلکي حتی له سنیانو څخه هم متصوردئ ، چي تراوسنیوواکمنانوبه قزلباشان غوره وګڼي.

تردې وروسته ویمبري په هرات کي دمیجرټاډ انګلیس د فعالیتونو ثناوصفت کوي اوزیاتوي چي دیوه افغان په مرسته دګازرګاه سیمي ته ولاړی اوهورې یې دخواجه عبدالله انصاري اودوست محمدخان قبرونه وکتل . دی لیکي چي په دغه وخت کي لاددوست محمدخان قبرلاس نه وهلی پروت و(۲۸۵مخ) .ویمبري له هرات څخه د۱۸۶۳ع کال دنومبرپر۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۶مخ) . دی له مشهدڅخه یعقوب خان ته لیک استوي اوپه هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه دزیرکتیا او فراست مبارکي وايي اوورته زیاتوي چي دی انګلیس نه دئ، بلکي در په دېوال ګاونډی یې دئ، یعني اروپایي دئ. دغه راز ورته لیکي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی يومهربان اوخوشخويه شهزاده دئ اوپرخنګ يې ورته زياتوي: ” ... بل واربه ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبوروي ستاپه هيوادکي په بدل سوي قيافه سفروکړې ، هڅه مه کوه چي په عام محضرکي يې پرده وربورته کړې. ” (۲۰۲مخ).

زماڅخه لکه چي دويمبري تاريخي بيان اوږدسو. له دې اوږده بيانه مي مقصددادئ چي زماپه واک کي دويمبري په قلم ليکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه راکوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده يعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. داخبره ښايي ويمبري کوم بل ځای کړې وي اوکاتونا(Miss.Katona) به له هغه ځايه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دويمبري نورآثارچي دهغه له مخي دي دويمبري په کلکسيون کي ديعقوبخان له خواپرسوغات سوي پټه خزانه ورغبرګم. البته دی له ځان سره په دې سفرکي دخطي کتابويوه پلنډه لري چي دی يې دخپل سفر خوراارزښتناکه بريا(the most precious result)بولي او په خورا دقت سره يې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . يووخت چي هرات ته دتګ په لار کي دمرغاب له سينده پوري وزي ، دکتابودغه خورجين په دې خاطرله ځانه ليري کوي اود اوبن پر شايې ايږدي چي اوبه زيان ورونه رسوي. (مخ). خودی له يعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وايي چي يعقوب خان څوغرانه ورکړه اودبياليدني امريې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دبياليدوپه وخت کي به يې خطي کتابونه ورکړي وي . خوددې خبري دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندې مخونوکي ولوستل ، دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځ څانګي په کتابتون کي دويمبري کلکسيون چي ما وکوت ، په هغه کي يوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ : د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لیکنې   مخ) . خیر، دابحث به سمدلاسه همدلته پرېږدم اود نویو مدارکو دموندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب اوخوراسخت سرى سړى ښکاره سو. دى یوځاى دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وایي چي داسفرېي د هنګري دعلوموااکاډیمۍ له خوا یوماموریت(mission) و(۳ او ۴مخونه) . داچي څه راز ماموریت و، ډېرڅرګندنه دئ . په دغو کلونوکي دافغانستان په ګډون دمنځنۍ اسیاټوله سیمه په اروپایي مسافروډکه ده چي قیافي یې بدلي کړي دي اوسفرونه کوي. ویمبري یوله هغوڅخه دئ. دى چي د۱۸۶۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي ، سیده دترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ) ، په تهران کي د انګلستان په سفارت کي دملکې نماینده (Mr.Alison) ورسره ګوري اوداسماعیل افندي (دپارس په دربارکي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خوپاچا ددې خوږې مرۍ له پاره داشتهانه لرلوپلمه وړاندي کوي.په تهران کي له نوروارووپایانوسره هم لیده کاته کوي. په پاى کي چي د۱۸۶۴ع کال دجون پر۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفرداستان په انګلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دى وایي چي ددې کارسپارښتنه یې دوستانوورته کړې وه (۲۰۷مخ) . خودخپل اثر(Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفرپه باب لیکي :

" ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنګري ژبه دژبوپه هغه ډله پوري اړه لري چي التایي(Altaic) نومیږي خوداچي په هغه کي بیاپه فینلینډې (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري ؟ یوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظارباسي . دغه پوښتنه یاخبړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږهنګريانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زما د سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه . ٌ (vii,viii) مخونه) .ما(هوتک)چي دده پردوو اثارو(Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهنګري ژبي په باب مي د طرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه و نه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library